

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 listopada 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Agnieszka Żywicka (przewodniczący)

SSN Robert Stefanicki (sprawozdawca)

SSN Renata Żywicka

w sprawie z odwołania J. S.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Ostrowie Wielkopolskim
o emeryturę pomostową,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 13 listopada 2024 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu
z dnia 23 maja 2023 r., sygn. akt III AUa 551/21,

**I. uchyla zaskarżony wyrok i oddala apelację J. S. od wyroku
Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 11 lutego 2021 r., VIII U
2505/19;**

**II. nie obciąża ubezpieczonego kosztami postępowania
pozwanego organu rentowego.**

Robert Stefanicki Agnieszka Żywicka Renata Żywicka
[SOP]

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Ostrowie Wielkopolskim, kolejnymi decyzjami z dnia: 21 sierpnia 2019 r., 14 października 2019 r. i 15 stycznia 2020 r., po rozpatrzeniu wniosku z 22 lipca 2019 r., odmówił J. S. prawa do emerytury pomostowej, gdyż na dzień 1 stycznia 2009 r. nie udowodnił on okresu 15 lat pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2023 r., poz. 164, dalej jako ustawa o emeryturach pomostowych).

J. S. wywiódł odwołanie od powyższych decyzji, wnosząc o ich zmianę i ustalenie, że od dnia 1 września 1982 r. do dnia 4 maja 1997 r. świadczył pracę w warunkach szkodliwych lub o szczególnym charakterze i przyznanie mu prawa do emerytury pomostowej.

Sąd Okręgowy w Poznaniu wyrokiem z dnia 11 lutego 2021 r. oddalił odwołanie. Podstawę rozstrzygnięcia Sądu Okręgowego stanowiły ustalenia faktyczne i rozważania prawne, z których wynikało, że odwołujący się J. S. urodził się w dniu [...] 1959 r. Z dniem 12 czerwca 1974 r. ukończył Szkołę Podstawową. W dniu 2 września 1974 r. odwołujący zawarł z P. Oddział Trakcji umowę o naukę zawodu, na której podstawie zakład pracy zobowiązał się wyuczyć go praktycznego wykonywania zawodu mechanika urządzeń kolejowych i umożliwić uczęszczanie na naukę do szkoły zawodowej. Umowa została zawarta na czas określony od dnia 2 września 1974 r. do dnia 30 czerwca 1977 r. W okresie nauki zawodu odwołujący się otrzymywał wynagrodzenie. Czas pracy ubezpieczonego, do ukończenia 16 roku życia, wyniósł 6 godzin na dobę i 36 godzin tygodniowo, a po ukończeniu 16 roku życia obowiązywał 8-godzinny czas pracy. Strony uzgodniły, że w każdym roku nauki odwołujący zostanie poddany egzaminowi praktycznemu, a po ukończeniu ostatniego roku nauki w szkole zawodowej i ostatniego roku praktycznej nauki zawodu otrzyma świadectwo ukończenia nauki zawodu i zostanie skierowany w celu odbycia wstępnego stażu pracy. W dniu 18 czerwca 1977 r. wnioskodawca ukończył Zasadniczą Szkołę Zawodową dla Pracujących P. [...] w zawodzie mechanik urządzeń kolejowych o specjalności mechanik spalinowych pojazdów trakcyjnych. W dniu 18 lipca 1977 r. odwołujący zawarł z P. [...] Główną umowę o pracę na czas nieokreślony w pełnym wymiarze czasu pracy od dnia 1 lipca 1977 r. Od dnia 27

kwietnia 1979 r. do dnia 15 kwietnia 1981 r. odbywał zasadniczą służbę wojskową. Po powrocie ze służby wojskowej z dniem 4 maja 1981 r. został przydzielony do pracy na stanowisku starszego rzemieślnika. W dniu 10 maja 1982 r. odwołujący się uzyskał pozytywną ocenę z egzaminu kolokwialnego na stanowisko młodszego maszynisty spalinowych pojazdów trakcyjnych. Poza tym od dnia 4 marca 1982 r. do dnia 26 sierpnia 1982 r. odbył zajęcia próbne na stanowisku młodszego maszynisty spalinowych pojazdów trakcyjnych. W dniu 27 sierpnia 1982 r. poddał się egzaminowi ścisłemu składającego się z części praktycznej, pisemnej oraz ustnej i uzyskał pozytywną ocenę. W tym samym dniu otrzymał świadectwo złożonego egzaminu ścisłego na młodszego maszynistę spalinowych pojazdów trakcyjnych. Od dnia 1 września 1982 r. odwołujący został wyznaczony do pełnienia czynności młodszego maszynisty spalinowego pojazdu trakcyjnego. W dniu 1 lutego 1988 r. objął on stanowisko pomocnika maszynisty spalinowego pojazdu trakcyjnego. Na wniosek odwołującego z dniem 5 maja 1997 r. został on przeniesiony do pracy w Lokomotywni w P. na stanowisko specjalisty mechanika w zawodzie mechanik pojazdów drogowych i trakcyjnych. Na skutek przeniesienia P. S.A. Zakład w P. do P.1 S.A. w K. odwołujący się z dniem 1 października 2001 r. stał się pracownikiem P.1 S.A. w K. z zachowaniem dotychczasowego miejsca i stanowiska pracy. Porozumieniem z dnia 23 stycznia 2015 r. odwołujący rozwiązał umowę o pracę z P.1 S.A. z dniem 31 stycznia 2015 r.

Dyrektor P.1 S.A. w dniu 22 listopada 2019 r. wystawił korektę świadectwa pracy z dnia 31 stycznia 2015 r., w którym stwierdził, że J. S., od dnia 2 września 1974 r. do dnia 31 stycznia 2015 r. był zatrudniony w P.1 S.A. w pełnym wymiarze czasu pracy i wykonywał pracę w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze:

- od dnia 2 września 1974 r. do dnia 30 czerwca 1977 r. - uczeń;
- od dnia 1 lipca 1977 r. do dnia 23 kwietnia 1979 r. - rzemieślnik;
- od dnia 4 maja 1981 r. do dnia 31 sierpnia 1982 r. - starszy rzemieślnik;
- od dnia 1 września 1982 r. do dnia 31 lipca 1988 r. - młodszy maszynista pojazdu trakcyjnego;
- od dnia 1 lutego 1988 r. do dnia 4 maja 1997 r. - pomocnik maszynisty pojazdu trakcyjnego;

- od dnia 5 maja 1997 r. do dnia 31 stycznia 2008 r. - specjalista mechanik,
- od dnia 1 lutego 2008 r. do dnia 31 grudnia 2008 r. - starszy specjalista mechanik, jako zatrudnienie na kolei w rozumieniu ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2023 r., poz. 1251 ze zm.) zaliczające się do okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach, o których mowa w § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego oraz wzrostu emerytur i rent inwalidzkich dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. z 1983 r. Nr 8 poz. 43).

W okresach od dnia 1 września 1982 r. do dnia 31 stycznia 1988 r. na stanowisku młodszego maszynisty pojazdu trakcyjnego oraz od dnia 1 lutego 1988 r. do dnia 4 maja 1989 r. - pomocnika maszynisty pojazdu trakcyjnego, wykonywał pracę w szczególnym charakterze w rozumieniu ustawy o emeryturach pomostowych, załącznik nr 2 pkt 5. Stosownie do art. 43 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych przy ustalaniu prawa do kolejowych świadczeń emerytalno-rentowych i ich wysokości w tych okresach zatrudnienia liczy się jako 14 miesięcy zatrudnienia na kolei.

W oparciu o wyżej ustalony stan faktyczny Sąd Okręgowy wskazał, że zasady nabywania prawa do emerytury pomostowej zostały uregulowane w ustawie z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych. Świadczenie to przysługuje pracownikom wykonującym pracę w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze oraz spełniającym pozostałe wymogi opisane w tej ustawie.

Pojęcia pracy w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze zostały zdefiniowane w art. 3 ustawy o emeryturach pomostowych. Zgodnie z art. 4 ustawy o emeryturach pomostowych prawo do tego świadczenia, z uwzględnieniem art. 5-12, przysługuje pracownikowi, który spełnia łącznie następujące warunki:

- 1) urodził się po dniu 31 grudnia 1948 r.;
- 2) ma okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze wynoszący co najmniej 15 lat;
- 3) osiągnął wiek wynoszący co najmniej 55 lat dla kobiet i co najmniej 60 lat dla mężczyzn;

4) ma okres składkowy i nieskładkowy, ustalony na zasadach określonych w art. 5-9 i art. 11 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiet i co najmniej 25 lat dla mężczyzn;

5) przed dniem 1 stycznia 1999 r. wykonywał prace w szczególnych warunkach lub prace w szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych lub art. 32 i art. 33 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych;

6) po dniu 31 grudnia 2008 r. wykonywał pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych;

7) nastąpiło z nim rozwiązanie stosunku pracy.

Powyższego warunku posiadania okresu wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze po dniu 31 grudnia 2008 r. wnioskujący o świadczenie nie musi spełniać zgodnie z dyspozycją art. 49 ustawy o emeryturach pomostowych. W myśl tego przepisu prawo do tego rodzaju emerytury przysługuje również osobie, która

1) po dniu 31 grudnia 2008 r. nie wykonywała pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych;

2) spełnia warunki określone w art. 4 pkt 1-5 i 7 i art. 5-12;

3) w dniu wejścia w życie ustawy miała wymagany w przepisach, o których mowa w pkt 2, okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3. Wykaz prac określonych w art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych (załączniki nr 1 i 2) jest zamknięty i nie podlega uzupełnieniu.

Zdaniem Sądu Okręgowego poza sporem w niniejszej sprawie było to, iż J. S. urodził się po dniu [...] 1948 r., a także w dniu 19 lipca 2019 r. ukończył 60 lat, jak i to, że jego łączny staż ubezpieczeniowy przekracza wymagane 25 lat okresów składkowych i nieskładkowych, a stosunek pracy został rozwiązany. Spornym pozostawało, czy odwołujący się na dzień 1 stycznia 2009 r. udowodnił okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust.

1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych wynoszący co najmniej 15 lat (art. 4 w zw. z art. 49 ustawy o emeryturach pomostowych). Do okresu pracy w warunkach szczególnych organ rentowy zaliczył ubezpieczonemu okres od dnia 1 września 1982 r. do dnia 31 stycznia 1988 r. oraz od 1 lutego 1988 r. do 4 maja 1997 r. (po wyłączeniu okresu zwolnień lekarskich), to jest łącznie 14 lat, 7 miesięcy i 15 dni (okresy pracy na stanowiskach młodszego maszynisty pojazdu trakcyjnego i pomocnika maszynisty pojazdu trakcyjnego). Natomiast do okresu pracy w warunkach szczególnych organ rentowy nie zaliczył okresów zatrudnienia: od dnia 2 września 1974 r. do dnia 31 grudnia 1974 r., od dnia 1 lipca 1977 r. do dnia 23 kwietnia 1979 r., od dnia 4 maja 1981 r. do dnia 31 sierpnia 1982 r., od dnia 5 maja 1997 r. do dnia 31 grudnia 2008 r., ponieważ pracodawca nie potwierdził, że odwołujący się wykonywał prace wymienione w załączniku nr 1 lub 2 do ustawy o emeryturach pomostowych.

Zdaniem Sądu Okręgowego, okres nauki zawodu od dnia 2 września 1974 r. do dnia 30 czerwca 1977 r. nie mógł zostać uwzględniony do okresu pracy w warunkach szczególnych charakterze, gdyż do czasu pracy ucznia wliczony był czas nauki, co powoduje, że praca w warunkach obciążających dla organizmu nie była wykonywana stale w pełnym wymiarze czasu pracy. Taka ocena znajduje oparcie w stanowisku wyrażonym przez Sąd Najwyższy w wyroku z 20 stycznia 2011 r., II UK 169/2010 i z 24 kwietnia 2009 r., II UK 334/08. Ponadto, Sąd Okręgowy po przeanalizowaniu drogi zawodowej odwołującego, przeprowadzonej na podstawie jego akt osobowych ustalił, że w okresie zatrudnienia w P.1 S.A. wykonywał on prace na stanowisku rzemieślnika, starszego rzemieślnika, specjalisty mechanika oraz starszego specjalisty mechanika. Jednak żadne z tych stanowisk nie zostało wymienione w załączniku nr 1 ani nr 2 ustawy pomostowej, jako kwalifikujące ubezpieczonego do szczególnych warunków zatrudnienia w rozumieniu jej art. 3 ust. 1 i 3. Załącznik 2 pod pozycją 5 zawiera zamknięty katalog prac w odniesieniu do zawodów wykonywanych w kolejnictwie. Są to: prace maszynistów pojazdów trakcyjnych i kierowników pociągów oraz prace bezpośrednio przy ustawianiu drogi przejazdu pociągów i pojazdów metra. Do tych prac nie można zliczyć pracy wykonywanej przez odwołującego na stanowiskach: rzemieślnika, starszego rzemieślnika,

specjalisty mechanika oraz starszego specjalisty mechanika. W konsekwencji odwołujący nie spełnił przesłanki, o jakiej stanowi art. 49 pkt 3 ustawy pomostowej.

Zdaniem Sądu Okręgowego brak było podstaw do ustalenia prawa do emerytury pomostowej wnioskodawcy z zastosowaniem przeliczenia okresów pracy na kolei w trybie określonym w art. 43 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Ustawa o emeryturach pomostowych jest bowiem ustawą szczególną w stosunku do ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych i jedynie w niewielkim zakresie odwołującą się wprost do uregulowań w niej zawartych. Przepis art. 43 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych zawierający zasady przeliczenia okresów składkowych nie został tymczasem recypowany do ustawy o emeryturach pomostowych i jako taki nie może być podstawą samodzielnych ustaleń w ramach przyznania prawa do świadczeń z ustawy o emeryturach pomostowych. Przepisy tej ustawy w sposób autonomiczny uregulowały przesłanki przyznania tych świadczeń i określania ich wysokości. Ponadto zawierają one precyzyjne odesłania do ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Powyższe, w ocenie Sądu pierwszej instancji, wyklucza możliwość zastosowania w niniejszej sprawie przepisu art. 43 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, skutkuje również oddaleniem odwołania.

Sąd Apelacyjny rozpoznając apelację wnioskodawcy od powyższego wyroku, uznał podniesione w niej zarzuty za zasadne. Sąd odwoławczy wskazał, że wobec przedmiotu niniejszego postępowania, który stanowiło prawo ubezpieczonego do emerytury pomostowej na podstawie ustawy o emeryturach pomostowych, okolicznością sporną pozostawało, czy odwołujący się na dzień 1 stycznia 2009 r. udowodnił okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych wynoszący co najmniej 15 lat (art. 4 w zw. art. 49 ustawy o emeryturach pomostowych). Do okresu pracy w warunkach szczególnych został zaliczony okres od dnia 1 września 1982 r. do dnia 31 stycznia 1988 r. oraz od 1 lutego 1988 r. do 4 maja 1997 r., co łącznie stanowiło: 14 lat, 7 miesięcy i 15 dni (okresy pracy wnioskodawcy na stanowiskach młodszego maszynisty pojazdu trakcyjnego i pomocnika maszynisty pojazdu trakcyjnego). Natomiast do okresu pracy wykonywanej w szczególnych warunkach

nie zaliczono okresów zatrudnienia: od dnia 2 września 1974 r. do dnia 31 grudnia 1974 r., od dnia 1 lipca 1977 r. do dnia 23 kwietnia 1979 r., od dnia 4 maja 1981 r. do dnia 31 sierpnia 1982 r., od dnia 5 maja 1997 r. do dnia 31 grudnia 2008 r. Sąd Okręgowy uznał, że w spornych okresach odwołujący w P.1 S.A. wykonywał prace na stanowisku rzemieślnika, starszego rzemieślnika, specjalisty mechanika oraz starszego specjalisty mechanika, które to stanowiska nie są wymienione w załączniku nr 1 ani nr 2 ustawy pomostowej jako kwalifikujące ubezpieczonego do szczególnych warunków zatrudnienia w rozumieniu jej art. 3 ust. 1 i 3. W konsekwencji odwołujący nie spełnił przesłanki, o jakiej mowa w art. 49 pkt 3 ustawy pomostowej.

Zdaniem Sądu drugiej instancji, w przypadku wnioskodawcy rozważenia, jednakże wymagało także to, czy spełnia on warunki do przeliczenia okresów pracy na kolei, o których mowa w art. 43 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Zgodnie z tym przepisem za okresy zatrudnienia na kolei uważa się okresy pozostawania w stosunku pracy w kolejowych jednostkach organizacyjnych, w których czasie pracownik pobierał wynagrodzenie lub zasiłki z ubezpieczenia społecznego: chorobowy, macierzyński lub opiekuńczy. W myśl art. 43 ust. 2 ustawy każdy pełny rok zatrudnienia na kolei na parowym, spalinowym lub elektrycznym pojeździe trakcyjnym, w drużynach konduktorskich oraz na stanowiskach manewrowych lub ustawiaczy liczy się jako 14 miesięcy zatrudnienia na kolei. Według Sądu Apelacyjnego, stanowisko Sądu pierwszej instancji o braku podstaw do ustalenia emerytury pomostowej odwołującego z zastosowaniem przeliczenia okresów pracy na kolei w trybie określonym w art. 43 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych nie było zasadne. Sąd odwoławczy podzielił w tym zakresie poglądy Sądu Najwyższego wyrażone w wyrokach z: 22 czerwca 2004 r. II UK 412/03, 30 września 2020 r., I UK 48/19. Zwrócił również uwagę, że Sąd Najwyższy w wyroku z 22 czerwca 2004 r., II UK 412/03 wskazywał, że przepis art. 43 ust. 2 ustawy stanowiący, że każdy pełny rok zatrudnienia na kolei na parowym, spalinowym lub elektrycznym pojeździe trakcyjnym, w drużynach konduktorskich oraz na stanowiskach manewrowych lub ustawiaczy liczy się jako 14 miesięcy zatrudnienia na kolei, ma zastosowanie nie tylko przy obliczaniu okresów zatrudnienia wymaganych dla ustalenia prawa do

emerytury kolejowej, lecz także dla ustalenia prawa do emerytury ogólnej. Określone w tym przepisie zatrudnienie na kolei jest zatrudnieniem w szczególnych warunkach i nie zmienia swej istoty ze względu na cel, dla którego jest brane pod rozwagę przez organ rentowy. Występują tu odmienne i nierелеwantne sytuacje prawne. W szczególności nie jest tak, że to samo zatrudnienie na kolei dla celów ustalenia prawa do emerytury kolejowej jest zatrudnieniem w szczególnych warunkach, zaś dla celów ustalenia prawa do emerytury ogólnej traci ten szczególny charakter. W związku z tym przewidziany w art. 43 ust. 2 ustawy sposób liczenia zatrudnienia na kolei ma zastosowanie także dla ustalenia prawa do emerytury ogólnej ubezpieczonego, który nie spełnił wymaganego art. 40 pkt 2 ustawy okresu zatrudnienia na kolei. Przyjęcie odmiennego poglądu oznaczałoby akceptację nierównego traktowania (nieuzasadnionego uprzywilejowania) tego samego okresu zatrudnienia w sprawach z zakresu ubezpieczenia społecznego. Sąd Najwyższy wskazał także, że mimo tego, że art. 43 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych poprzedzony jest art. 40 tejże ustawy określającym przesłanki nabycia prawa do emerytury kolejowej, to okres składkowy w podwyższonym wymiarze jest także uwzględniany przy ustalaniu prawa do emerytury ogólnej. Podobny pogląd został wyrażony także w wyroku Sądu Najwyższego z 30 września 2020 r., I UK 48/19, w którym rozstrzygnięto kwestię stosowania przelicznika z art. 43 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych przy ustalaniu prawa do emerytury wcześniejszej. Sąd Najwyższy wskazał mianowicie, że prawo do wcześniejszej emerytury za pracę w szczególnych warunkach na podstawie art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych nie musi się składać tylko z okresów pracy na kolei, co jednak nie oznacza, iż nie obowiązuje regulacja z art. 43 ust. 2 powołanej ustawy, czyli ubezpieczony ma prawo do korzystnego przeliczenia wskazanych w nim okresów zatrudnienia na kolei.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, uwzględniając wyżej przytoczone poglądy judykatury, w których przyjęto, że przeliczenie stażu pracy na kolei, zgodnie z zasadami wskazanymi w art. 43 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, ma zastosowanie również przy ustalaniu wcześniejszej emerytury na podstawie art. 184 w zw. z art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, to należało uznać, że przepis ten będzie miał

zastosowanie do sytuacji ubezpieczonego. Sąd Apelacyjny uznał, że stosując przelicznik z art. 43 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (14 miesięcy za każdy rok) do okresów uwzględnionych odwołującemu do stażu pracy w szczególnych warunkach, to jest od dnia 1 września 1982 r. do dnia 31 stycznia 1988 r. oraz od 1 lutego 1988 r. do 4 maja 1997 r., w wymiarze 14 lat, 7 miesięcy i 15 dni (okresy pracy na stanowiskach młodszego maszynisty pojazdu trakcyjnego i pomocnika maszynisty pojazdu trakcyjnego), odwołujący uzyska wymagane co najmniej 15 lat pracy w warunkach szczególnych, konieczne do nabycia prawa do emerytury pomostowej, a tym samym nabył prawo do wnioskowanego świadczenia. W konsekwencji Sąd Apelacyjny w Poznaniu wyrokiem z dnia 23 maja 2023 r. zmienił zaskarżony wyrok oraz poprzedzającą go decyzję organu rentowego i przyznał wnioskodawcy J.S. prawo do emerytury pomostowej od dnia 19 lipca 2019 r.

W wywiedzionej od powyższego orzeczenia skardze kasacyjnej organ rentowy, zaskarżając orzeczenie Sądu Apelacyjnego w całości, w podstawach skargi podniósł zarzut naruszenia prawa materialnego, to jest: art. 43 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w zw. z art. 49 ust. 2-3 w zw. z art. 4 ust. 2 ustawy o emeryturach pomostowych przez błędną jego wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, polegające na przeliczeniu okresu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (praca na kolei) przy ustalaniu prawa do emerytury pomostowej na podstawie art. 49 w zw. z art. 4 ustawy o emeryturach pomostowych z uwzględnieniem preferencyjnego przelicznika z art. 43 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, podczas gdy przepis ten ma zastosowanie jedynie w przypadku emerytury kolejowej.

Wobec przedstawianego zarzutu skarżący wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Poznaniu do ponownego rozpoznania, a także o zasądzenie na rzecz skarżącego kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie w zapłacie.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną odwołujący wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej organu rentownego i zasądzenie od organu rentownego na rzecz odwołującego się kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest zasadna.

Wątpliwości co do zastosowania art. 43 ust 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych zostały rozstrzygnięte w uchwale Sądu Najwyższego z 23 listopada 2022 r. (III UZP 5/22, OSNP 2023, nr 5, poz. 54), zgodnie z którą przewidziany w art. 43 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych sposób liczenia okresu zatrudnienia na kolei nie ma zastosowania przy ustalaniu okresu składkowego i nieskładkowego, o którym mowa w art. 184 ust. 1 pkt 2 tej ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Wykładnia językowa i systemowa tych przepisów prowadzi do wniosku, że szczególny (wyjątkowy) sposób liczenia stażu ubezpieczeniowego („pełny rok” to jest 12 miesięcy liczone jako 14 miesięcy) dotyczy „zatrudnienia na kolei”, czyli szczególnego stażu 15 lat wymaganego do nabycia prawa do kolejowej emerytury w obniżonym wieku na podstawie art. 40 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. W orzecznictwie podnosi się również (uchwała Sądu Najwyższego z 4 grudnia 2013 r., II UZP 7/13, OSNP 2014, nr 4, poz. 57; wyrok Sądu Najwyższego z 13 kwietnia 2023 r., II USKP 158/21, LEX nr 3602543), że osoba ubiegająca się o emeryturę pomostową nie ma prawa do specjalnego przeliczenia okresów składkowych zaliczanych do kapitału początkowego ze względu na rodzaj wykonywanej pracy. Kolejarz pracujący jako maszynista nie może więc domagać się od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, aby ten obliczył wysokość kapitału początkowego na takich samych zasadach jak emeryturę kolejową.

Okresy zatrudnienia na kolei (poprzednio w rozumieniu przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników kolejowych i ich rodzin) zalicza się natomiast (tak jak okresy pracy górniczej) do okresów zatrudnienia w szczególnych warunkach wymienionych w wykazie A stanowiącym załącznik do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. (§ 4 ust. 3). Prowadzi to do wniosku, że okres zatrudnienia na

kolei jest okresem pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, a więc 15 lat zatrudnienia na kolei osiągnięte do 1 dnia stycznia 1999 r. spełnia przesłankę nabycia prawa do wcześniejszej emerytury w związku z pracą w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (...). Przy spełnieniu tego warunku nie stosuje się jednak specjalnego sposobu liczenia stażu emerytalnego według zasady pełny rok zatrudnienia jako 14 miesięcy, gdyż taki sposób liczenia dotyczy przesłanki nabycia prawa do emerytury kolejowej (art. 43 ust. 2 w związku z art. 40 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych), a wyjątków nie należy interpretować rozszerzająco (*exceptiones non sunt extendendae*). Gdyby ustawodawca pragnął rozszerzyć jego zakres, to niewątpliwie posłużyłby się innym zwrotem.

Skoro więc jest to wyjątek od reguły, to należy interpretować go ściśle lub nawet zwężająco. W polskiej kulturze prawnej przyjmuje się jako niekwestionowaną zasadę rozumowania, że norm formułujących wyjątki nie wolno interpretować rozszerzająco, czyli nie wolno im nadawać szerszego znaczenia niż wynikałoby z wykładni językowej. Obowiązuje zakaz wykładni rozszerzającej przepisów wyjątkowych (J. Wróblewski: *Interpretatio extensiva*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1965, nr 1, s. 128; M. Zieliński, *Wykładnia prawa. Zasady – reguły – wskazówki*, Warszawa 2017, s. 301 i n.; M. Zieliński, O. Bogucki, A. Choduń, S. Czepita, B. Kanarek, A. Munczewski, *Zintegrowanie polskich koncepcji wykładni prawa*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 2009, nr 4, s. 31 i n.). Nadto wykładnia teleologiczna, systemowa, historyczna, komparatystyczna sprzeciwiają się wykładni o zastosowaniu art. 43 ust. 2 ustawy emerytalnej do ustalenia przesłanek stażu zatrudnienia innych świadczeń z ubezpieczeń społecznych czy też oceny zaistnienia innych stanów prawnych. Z art. 43 ust. 2 i art. 40 pkt 2 ustawy emerytalnej należy łącznie wyprowadzić normę, według której przy ustalaniu prawa do emerytury kolejowej wymagane jest 15 lat zatrudnienia na kolei, przy czym każdy pełny rok zatrudnienia na kolei na parowym, spalinowym lub elektrycznym pojeździe trakcyjnym, w drużynach konduktorskich oraz na stanowiskach manewrowych lub ustawiaczy liczy się jako 14 miesięcy zatrudnienia na kolei (wyrok Sądu Najwyższego z 18 czerwca 2024 r., I USKP 65/23, LEX nr 3727685).

Nie jest też potrzebny przepis zakazujący stosowania art. 43 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych przy liczeniu innych staży ubezpieczeniowych. Odwrotnie, aby przepis ten stosować nie tylko przy liczeniu stażu do emerytury kolejowej, niezbędny byłby przepis odsyłający, a takiego brak (wyrok Sądu Najwyższego z 7 grudnia 2022 r., I USKP 146/21, LEX nr 3537859), aby przywołać uzasadnienie aksjologiczne dla odstąpienia od zasady równego traktowania ubezpieczonych. Również w literaturze prawa pracy wyrażane jest takie stanowisko. W glosie do uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 23 listopada 2022 r. (III UZP 5/22, OSP 2024, nr 6, s. 47 - A. Przybyłowicz, Okres zatrudnienia na kolei a ustalanie ogólnego okresu składkowego i nieskładkowego (art. 184 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych)) stwierdzono, że wykładnia systemowa prowadzi do wniosku, iż art. 43 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych ma zastosowanie wyłącznie do ustalania prawa do emerytury kolejowej określonej w art. 40 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, tj. przewidzianej wyłącznie dla osób urodzonych przed 1 stycznia 1949 r., które to osoby nie zostały objęte nowym systemem emerytalnym. Dla pozostałych ubezpieczonych, urodzonych po 31 grudnia 1948 r., pracowników kolei, przepisy umożliwiające nabycie prawa do emerytury kolejowej mają charakter wyjątku od reguły, a zatem muszą być wykładane w sposób ścisły, wedle zasady, że wyjątków nie interpretuje się rozszerzająco.

Konkludując te rozważania, Sąd Najwyższy konstatuje, że skoro istotą sprawy było zaliczenie szczególnej pracy na kolei do ogólnego stażu pracy ubezpieczonego z większym przelicznikiem, a odrębność przesłanek ogólnego stażu ubezpieczeniowego oraz okresu zatrudnienia na kolei wyraża się w cytowanych powyżej przepisach prawa w odniesieniu do emerytury kolejowej, a stanowisko organu rentowego, że art. 43 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych ma zastosowanie wyłącznie do ustalania prawa do emerytury kolejowej, podziela przytoczona judykatura i doktryna wraz z przytoczonymi motywami, to zwiększenie okresu zatrudnienia na kolei przy ustaleniu prawa do emerytury kolejowej (14 miesięcy za rok) odnosi się tylko do przesłanki zatrudnienia na kolei, a nie do przesłanki ogólnego stażu ubezpieczeniowego.

Z tych względów orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁶ k.p.c., co oznacza obowiązek zwrotu spełnionego świadczenia przez ubezpieczonego na rzecz organu rentowego od dnia 19 lipca 2019 r., natomiast o kosztach postępowania rozstrzygnięto w świetle art. 102 k.p.c., zważając na wynik i rodzaj sprawy, w której wykładnia prawa mogła nadal budzić istotne wątpliwości.

ł.n

[a.ł]